

บทวิจารณ์หนังสือเรื่อง “อะไรทำให้คุณไม่ใช่พุทธ”
เขียนโดย ซองซาร์ จัมยัง เคียนเซ แปลโดย รวิวาร โฉมเฉลา
Book Review of *What Makes You Not a Buddhist*
Written by: Dzongsar Jamyang Khyentse
Translated by: Rawiwan Chomchalao

พระภาควุฒิชัย ชยานนโท (ชูทองรัตน์)

Phra Phakpoom Jayanando (Chuthongratana)

นักวิชาการอิสระ

Independent Scholar

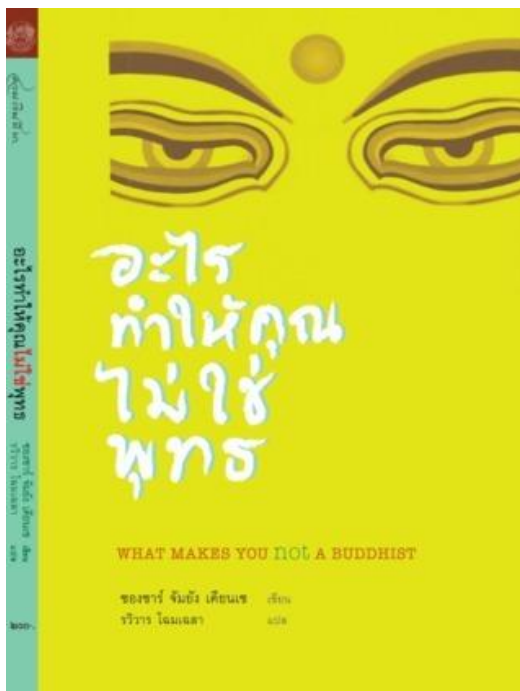
E-mail: Phakpoom@student.mbu.ac.th

วันที่รับบทความ (Received) : 23 ธันวาคม 2567

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 29 มิถุนายน 2568

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 29 มิถุนายน 2568

ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับหนังสือ

ผู้เขียน: - ซองซาร์ จัมยัง เคียนเซ

ผู้แปล: - รวิวาร โฉมเฉลา

บรรณาธิการต้นฉบับ: - พจนา จันทรสันติ

สำนักพิมพ์: - สวนเงินมีนา

ผู้ออกแบบปก: - วรพร พรหมบุตร

ISBN: - 978-616-7368-38-2

หนังสือปกอ่อน: - 212 หน้า

ราคา: - 200 บาท

พิมพ์ครั้งแรก มิถุนายน 2556

1. บทนำเกี่ยวกับหนังสือ

หนังสือพุทธศาสนาและปรัชญานี้ ชื่อว่า “อะไรทำให้คุณไม่ใช่พุทธ” เขียนโดย ซองซาร์ จัมยัง เคียนเซ (Dzongsar Jamyang Khyentse) เกิดที่ประเทศภูฏานในปี 1961 เป็นศิษย์ของ เคนโปอับเป रिโมโปเซ และเป็นเจ้าอาวาสของวัดซองซาร์ รวมทั้งมหาวิทยาลัยซองซาร์อันมีชื่อเสียง และยังเป็นครูสมาธิพุทธศาสนาชื่อดังระดับโลกจากประเทศภูฏาน โดยมีภาระหน้าที่รับผิดชอบให้การศึกษาแก่พระภิกษุสงฆ์จำนวน 1,600 รูป ที่อาศัยอยู่ในอารามหกแห่งในภูฏานและทั่วเอเชีย ซองซาร์ จัมยัง เคียนเซ ได้ทำตามปณิธานของเจ้าชายสิทธัตถะ โดยสร้างศูนย์พุทธธรรมและปฏิบัติภาวนาหกแห่งทั่วโลก รวมทั้งองค์กรไม่แสวงผลกำไรอีกสองแห่ง ได้แก่ มูลนิธิเคียนเซ และ Lotus Outreach นอกจากนี้ หนังสือเรื่อง “อะไรทำให้คุณไม่ใช่พุทธ” แล้ว ยังมีผลงานเขียนหนังสือที่ได้รับความนิยมชื่อดังอย่าง Best Foot Forward, Poison Is Medicine และ Not For Happiness เป็นต้น และยังเป็นผู้เขียนบทและกำกับภาพยนตร์ The Cup และ Travellers and Magicians ที่สร้างเนื้อหาทางด้านศีลธรรมอีกด้วย หนังสือเล่มนี้ เรื่อง “อะไรทำให้คุณไม่ใช่พุทธ” ถือเป็นหนึ่งในหนังสือที่น่าอ่านในยุคปัจจุบัน โดยอธิบายถึง “ความจริง” สี่ประการหรือ “ตราประทับ” ซึ่งเป็นจุดเด่นของหลักคำสอนทางพุทธศาสนา หนังสือเล่มนี้ถูกตีพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ “สวนเงินมีนา” ที่จังหวัดกรุงเทพมหานครในประเทศไทย ซึ่งตีพิมพ์เป็นครั้งแรกเมื่อปีพุทธศักราช 2556 และพิมพ์ซ้ำในปี 2560 และล่าสุดเมื่อปี 2565 ดังที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น ในหนังสือเล่มนี้ ผู้เขียนได้อธิบายแนวคิดทางพุทธปรัชญา ทั้งในมุมมองร่วมสมัยและดั้งเดิม ที่เรียกว่า “ตราธรรม” หรือ “ความจริง” ผ่านฉีกสี่ประการ โดยใช้ภาษาร่วมสมัย เพื่อชี้แจงหรือขยายความข้อผิดพลาดในเชิงการปฏิบัติที่คนทั่วไปทำกันในขณะที่ปฏิบัติตามหลักพุทธศาสนา ในตอนต้นของหนังสือ ซองซาร์ จัมยัง เคียนเซ กล่าวถึงเรื่องราวส่วนตัวของตนเองขณะเดินทางบนเที่ยวบินข้ามมหาสมุทรแอตแลนติก ว่ามีความคิดที่เกิดขึ้นในใจของตนที่จะเขียนหนังสืออันทรงคุณค่าเล่มนี้ เพื่อช่วยให้มนุษย์ที่ต้องการหลุดพ้นจากความผิดพลาดที่พวกเขาทำขณะปฏิบัติตามพุทธปรัชญา หลังจากที่ได้อ่านผลงานของซองซาร์ จัมยัง เคียนเซ ผู้ที่มีชื่อเสียงหลายคนทั้งชาวตะวันตกและตะวันออก ทั้งที่เป็นพุทธศาสนิกชนและไม่ใช่พุทธศาสนิกชน ต่างก็สรุปได้ว่า พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งสันติ (ความสงบ) โดยการทำสมาธิและไม่ใช้ความรุนแรง เป็น “การต่อต้านการกระทำที่รุนแรง” เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ ทุกคนจึงไม่สบายใจที่จะถวายอาหารที่ไม่ใช่มังสวิรัตแก่พระภิกษุ เมื่อใดที่ทุกคนเห็นพระภิกษุฉันเนื้อ ทุกคนก็จะเริ่มวิพากษ์วิจารณ์ว่าพระภิกษุไม่ควรฉันเนื้อ เพราะว่าเป็นการเบียดเบียนสรรพสัตว์ เป็นต้น บางคนยังเข้าใจผิดว่าคนที่สวมจีวรสีเหลืองหรือน้ำตาลแดงและคนที่ยิ้มแย้มแจ่มใสอย่างสงบ ทุกคน คือ พุทธศาสนิกชน ในฐานะผู้ศรัทธาหรือชาวพุทธคนหนึ่ง ต้องภาคภูมิใจในชื่อเสียงดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในแงุ่มุมที่ไม่ใช้ความรุนแรงของพุทธศาสนาที่ไม่ค่อยพบในศาสนาเชิงเทววิทยา (เชื่อในพระเจ้า) อื่น ๆ ตลอดประวัติศาสตร์ที่มนุษย์นับพัน ต้องสละชีวิต สามีสูญเสียภรรยา ภรรยาสูญเสียสามี พ่อแม่สูญเสียลูก ๆ และลูก ๆ สูญเสียพ่อแม่ พี่สูญเสียน้อง และน้องสูญเสียพี่ เนื่องจากความรุนแรงทางศาสนาที่เกิดขึ้นในอดีตระหว่างการก่อตั้งศาสนา แม้กระทั่งในปัจจุบันก็ยังมีกรกระทำที่ไม่รุนแรงหลายอย่างที่เกิดขึ้น อันเนื่องมาจากการปฏิบัติทางศาสนาแบบสุดโต่ง ซองซาร์ จัมยัง เคียนเซ กล่าวว่า นี่เป็นความเข้าใจหรือการรับรู้ที่ผิด หากเป็นความเข้าใจหรือการรับรู้ที่ถูกต้องแล้ว คนที่ไม่ใช่พุทธ ที่ไม่กินเนื้อสัตว์

ตามธรรมชาติเป็นพุทธหรือไม่ หรือ เป็นพระภิกษุด้วยหรือไม่ หากบุคคลหนึ่งสามารถพิสูจน์และยืนยันได้ว่าเป็นพุทธ เนื่องจากมีใบหน้ายิ้มแย้มแจ่มใสและสงบสุขแล้ว คนที่ไม่ใช่พุทธ แต่มีใบหน้ายิ้มแย้มแจ่มใสและสงบสุขเป็นพุทธหรือไม่ ชองชาร์ จัมยัง เคียนเซ ไม่เห็นด้วยที่จะให้คำจำกัดความของพุทธศาสนาเพียงไม่กี่คำ เช่น สันติ (ความสงบ) การไม่ใช้ความรุนแรง การทำสมาธิ เป็นต้น แต่กลับได้ชี้ให้เห็นว่าพุทธศาสนานั้น มีความซับซ้อน ลึกซึ้งยิ่ง และลึกลับอย่างเหลือเชื่อ เจ้าชายสิทธัตถะได้ละทิ้งความต้องการทางโลกทั้งหมด สละความสะดวกสบายและความหรูหราในชีวิตของราชาในวัง เพื่อค้นหาหรือค้นพบสัจธรรม (ความจริง) ขั้นสูงสุด หลังจากความพยายามหกปี ฝ่าฟันอุปสรรคและสิ่งกีดขวางต่าง ๆ จากราชามาร (ความชั่วร้าย) และปัญหาอื่น ๆ เจ้าชายสิทธัตถะได้ตรัสรู้ (รู้แจ้งและเข้าใจ ตระหนักถึงอริยสัจธรรมอันประเสริฐ 4 ประการที่มีมาแต่กำเนิด) ณ เมืองคยาใต้ต้นโพธิ์ ตามพระคัมภีร์ดั้งเดิม การบรรลุเป้าหมายนี้เป็นเรื่องที่ยากลำบากมาก ดังนั้น พุทธศาสนาจึงไม่สามารถอธิบายได้ด้วยคำง่าย ๆ อย่างเช่น สันติ (ความสงบ) การไม่ใช้ความรุนแรง (การไกล่เกลี่ย) และการทำสมาธิ แม้ว่าพุทธศาสนาจะเป็นฝ่ายอเทวนิยม (ผู้ที่ไม่เชื่อในพระเจ้า) แต่ก็จำเป็นต้องเรียนรู้ให้พร้อมผ่านทฤษฎีเชิงปฏิบัติบางประการ เพื่อที่จะเพิ่มเติมความสามารถและความเข้าใจในการนำไปปฏิบัติได้ ซึ่งจะชี้แจงคำจำกัดความของพุทธศาสนาที่แท้จริงจากชองชาร์ จัมยัง เคียนเซ ได้กล่าวถึง “ความจริง” หรือ “ตราประทับธรรม” 4 ประการ ได้แก่ (1) การเสกสร้างขึ้นและความไม่เที่ยงแท้ถาวร (2) อารมณ์และความทุกข์ (3) สรรพสิ่ง คือ ความว่างเปล่า และ (4) นิพพานอยู่เหนือความคิด

2. สารัตถะของหนังสือ

ข้อโต้แย้งข้อแรก คือ “การเสกสร้างขึ้นและความไม่เที่ยงแท้ถาวร” ดังนั้น หากไม่สามารถยอมรับได้ว่า สรรพสิ่งที่ประกอบขึ้นหรือถูกสร้างขึ้นทั้งหมดนั้น ล้วนไม่เที่ยง และหากยังเชื่อว่ามีสาระสำคัญหรือแนวคิดบางอย่างที่เป็นสิ่งถาวร แสดงว่า “คุณไม่ใช่พุทธ”

ในบทแรกที่มีชื่อว่า “การเสกสร้างขึ้นและความไม่เที่ยงแท้ถาวร” ซึ่งชองชาร์ จัมยัง เคียนเซ ได้อธิบายถึงสิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงได้ค้นพบหลังจากที่พิจารณาใคร่ครวญอย่างยาวนาน นั่นคือ ปรากฏการณ์ทุกอย่างที่เรารับรู้เป็นผลจากหลายสิ่งที่มารวมตัวกันชั่วคราว เพื่อสร้างภาพลวงหลอกของปรากฏการณ์ที่มีการดำรงอยู่อย่างอิสระ ภาพลวงนี้ จะหายไปเมื่อเราเจาะทะลุถึงความจริง ของทุกสิ่งที่เกิดขึ้น ย่อมดับสูญไปในที่สุด และทุกสิ่งย่อมอยู่ในสภาพของการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง เมล็ดมะม่วงที่ถูกปลูกในเช้าวันนี้ อีกไม่กี่วันก็จะเติบโต หลังจากการพิจารณาใคร่ครวญไตร่ตรองอย่างยาวนานของพระพุทธเจ้า ก็ทรงตระหนักได้ว่า สรรพสิ่งทุกอย่างทุกอย่าง เช่น เนื้อและกระดูก อารมณ์ความรู้สึกและการรับรู้ทั้งหมด ล้วนประกอบกันขึ้นจากสิ่งต่าง ๆ เป็นผลผลิตของสองสิ่งหรือมากกว่านั้นที่มารวมตัวกัน เมื่อใดก็ตามที่องค์ประกอบตั้งแต่สองอย่างขึ้นไปมารวมตัวกัน ปรากฏการณ์สิ่งใหม่ก็จะเกิดขึ้นให้เห็น เช่น ตะปูและไม้ กลายเป็นโต๊ะ น้ำและไฟกลายเป็นชา ความกลัว ความศรัทธา ความขมขื่น และผู้ช่วยให้รอดกลายเป็นพระเจ้า ผลิภัณฑ์และผลลัพธ์ขั้นสุดท้ายนี้ ไม่ได้มีการดำรงอยู่ โดยเป็นอิสระจากองค์ประกอบของชิ้นส่วนต่างๆ ในตัวตนนั้น หากเชื่อว่ามี การดำรงอยู่อย่างแท้จริงโดยเป็นอิสระนั้น ถือได้ว่าเป็นการหลอกลวงที่ยิ่งใหญ่ที่สุด ในขณะเดียวกัน ชิ้นส่วนหรือ

องค์ประกอบเหล่านั้นก็เปลี่ยนแปลงไปแล้ว เพียงแค่พบกัน ซึ่งนิสัยและลักษณะของตัวตนก็เปลี่ยนแปลงไปอีก เมื่อมีการรวมตัวกันแล้วก็จะกลายเป็นสิ่งอื่นหรืออย่างอื่น ซึ่งสิ่งเหล่านี้จึงเป็น “การประกอบขึ้นหรือการรวมตัวกันของสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพียงเท่านั้นเอง” ของชาร์ จัมยัง เคียนเซ ให้เหตุผลว่า คนๆ หนึ่งไม่ใช่พุทธ เพราะปฏิเสธที่จะยอมรับปรากฏการณ์ทางโลกเหล่านี้ ซึ่งคนๆ นั้นอาจจะไม่ได้เกิดในครอบครัวหรือประเทศที่นับถือพุทธศาสนา ก็อาจจะไม่ได้ฟังหม่อมหลวงสิริเสถียร อาจจะกินเนื้อ ฟังเพลงของ Eminem หรือ Paris Hilton แต่ถ้าหากยอมรับว่าปรากฏการณ์ทางโลกทั้งหมดเหล่านั้นล้วนไม่เที่ยง ถูกกำหนดให้เปลี่ยนแปลงและนำมาซึ่งความทุกข์ ความเจ็บปวด ก็อาจจะสามารถถือได้ว่าเป็นพุทธศาสนิกชน สิ่งสำคัญที่สุด คือ ถึงแม้คนๆ นั้นจะไม่เคยได้ยินพระนามของพระพุทธเจ้า (ผู้ตรัสรู้หรือผู้รอบรู้ทั้งปวงหรือผู้รู้แจ้งก็ตาม) แต่ถ้ายอมรับว่าสิ่งที่ถูกกำหนดทั้งหลายนั้น เป็นสิ่งไม่เที่ยงและเปลี่ยนแปลงได้ ก็ถือได้ว่าเป็นพุทธศาสนิกชน เพราะไม่ว่าจะรู้ตัวหรือไม่รู้ตัวก็ตาม ก็ถือว่าตนกำลังปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า

ในบทที่สอง “อารมณ์และความทุกข์” ของชาร์ จัมยัง เคียนเซ ได้อธิบายถึงสิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงเปิดเผยและค้นพบเกี่ยวกับอารมณ์และความสัมพันธ์ของตนกับความทุกข์ ทุกสิ่งหรืออารมณ์ที่ถูกปรุงแต่งทั้งหมดล้วนเป็นทุกข์ เพราะยึดติดยึดถือกับแนวคิดหรือความคิดเรื่องตัวตนเกี่ยวกับตนเอง (ตัวฉันและของฉัน) พระพุทธเจ้าทรงตรัสสอนว่า สิ่งที่ถูกปรุงแต่งหรืออารมณ์ทั้งหมด (ตามตราในธรรมทั้งสี่ดวง) สามารถระบุได้ด้วยว่ามีความสัมพันธ์กับความรู้สึกของตัวตนในตนเอง ไม่ว่าความรู้สึกและประสาทสัมผัสเหล่านั้น จะเป็นเชิงบวกหรือเชิงลบก็ตาม ความรู้สึกที่ชอบจะยึดติดเข้าไป เรียกว่า “ความรู้สึกเชิงบวก” และความรู้สึกที่ไม่ชอบผลักไสออกจะยึดติด เรียกว่า “ความรู้สึกเชิงลบ” ไม่ว่าจะพยายามยึดติดหรือมีแนวโน้มที่จะเข้าใจกับความรู้สึกเชิงบวกหรือผลักไสความรู้สึกเชิงลบออกไป ตนก็กำลังพยายามยึดติดกับแนวคิดเรื่อง “ตัวตน” โดยพยายามที่จะ “เพิ่มพูน” หรือ “ปกป้อง” ตัวตนของตนเอง สุดท้ายแต่ไม่ท้ายสุด ในที่สุดตนเองก็ติดยึดกับความรู้สึกของตัวตน ซึ่งเป็นเหตุให้ต้องเผชิญกับวัฏจักรวงจรแห่งการเกิดและการตายที่ต้องทนทุกข์ทรมานในทุกภพทุกชาติ จนกว่าจะละวางการยึดติดทั้งหมดไปและหันเหให้ความสนใจในความสงบแห่งตัวตน และเข้าสู่สภาวะแห่งความสุขสูงสุด (นิพพาน) ของชาร์ จัมยัง เคียนเซ ได้เขียนว่า “เจ้าชายสิทธัตถะ ก็พยายามตัดขาดความทุกข์จากที่ต้นตอหรือรากเหง้าเช่นกัน พระองค์ทรงสำรวจความทุกข์ด้วยใจที่เปิดกว้าง และผ่านด้วยการไตร่ตรองพิจารณาอย่างไม่หยุดหย่อนและเหน็ดเหนื่อย เจ้าชายสิทธัตถะ ได้ค้นพบว่ารากเหง้าที่เป็นต้นตอของการนำไปสู่ความทุกข์นั้นเกิดจากอารมณ์ของตนเอง แท้จริงแล้วอารมณ์เหล่านั้นเองที่เป็นตนกำลังทุกข์อยู่ ก็คือความทุกข์ ไม่ว่าทางใดก็ทางหนึ่ง ไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อม อารมณ์ทั้งหมดล้วนเกิดจากความเห็นแก่ตัวในแง่ที่ว่าเป็นการเกี่ยวข้องกับการยึดติดกับตัวตน นอกจากนี้ ยิ่งกว่านั้น พระองค์ยังค้นพบว่า ถึงแม้อารมณ์จะดูเหมือนเป็นความจริงหรือของจริงแล้ว แต่อารมณ์ไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของตัวตนโดยแท้จริงหรือการเป็นอยู่โดยธรรมชาติ อารมณ์เกิดขึ้นเมื่อมีสาเหตุและเงื่อนไขบางอย่างประการมาบรรจบรวมกัน เช่น เมื่อตนรับคิดว่ามีใครบางคนกำลังวิพากษ์วิจารณ์ตน เมินหรือเพิกเฉยต่อตน หรือกีดกันตนจากผลประโยชน์บางอย่าง จากนั้นแล้วอารมณ์ที่สอดคล้องกับความคิดกันนั้นก็เกิดขึ้น ทันทีที่ตัวเองยอมรับอารมณ์เหล่านั้น ทันทีที่ตนเองหลงไปกับอารมณ์ ตนก็ได้สูญเสียสติสัมปชัญญะ ความมีเหตุผลและความดีไปหมดแล้ว ตัวเองถูก “กระตุ้นหรือทำงาน

ขึ้นแล้ว” เจ้าชายสิทธัตถะจึงพบวิธีแก้ไขปัญหาคือ การมีสติ หากตนเองต้องการขจัดความทุกข์อย่างจริงจัง ต้องสร้างสติหรือสร้างความตระหนักรู้ ดูแลอารมณ์ของตนเอง และเรียนรู้วิธีหลีกเลี่ยงการถูกกระตุ้นหรือการถูกทำให้หือถอย” การวิเคราะห์เชิงลึกของดวงตราธรรม ข้อที่สองเผยให้เห็นถึงรากเหง้าของอารมณ์ ว่าเป็นความทุกข์ที่เกิดจากการเป็นตัวตนที่ไม่มีอยู่จริง ความรู้สึกในตราธรรมของการผนึกเช่นนี้ เกิดพัฒนาขึ้นในช่วงแรกของชีวิต เมื่อเริ่มคิดว่า “นี่คือตัวฉัน ร่างกายนี้เป็นของฉัน” ความรู้สึก การรับรู้ จิตสำนึก ความคิด และการกระทำทั้งหมดล้วนเป็นของฉัน ทศนคติหรือการยอมรับเช่นนี้ จะขยายแพร่กระจายออกไปสู่สิ่งที่ตัวเองทำและประสบการณ์ที่จะได้รับ ซองชาร์ จัมยัง เคียนเซ กล่าวไว้ว่า “อารมณ์ต่าง ๆ เหล่านี้และผลที่ตามมาล้วนเกิดมาจากความเข้าใจผิด และความเข้าใจผิดนี้มีมาจากแหล่งที่มาเดียว ซึ่งเป็นรากเหง้าหรือต้นตอของความไม่รู้ทั้งหมดทั้งปวง คือ การยึดติดอยู่กับตัวตน ตนสมมติเอาหรือถือว่าแต่ละคนมีตัวตน ว่ามีสิ่งเรียกว่า “ตัวฉัน” อย่างไรก็ตาม ตัวตนก็เป็นเพียงความเข้าใจผิดอีกประการหนึ่ง โดยทั่วไปแล้ว การสร้างแนวคิดเกี่ยวกับตัวตนขึ้นมา เพื่อให้ความรู้สึกเหมือนเป็นสิ่งที่มั่นคง จึงถูกกำหนดและหล่อหลอมให้มองว่าแนวคิดนี้ สอดคล้องว่าเป็นสิ่งที่คงที่และเป็นเรื่องจริง หากคิดว่า ฉันคือรูปร่างนี้ ยกมือขึ้น หากคิดว่า ฉันมีรูปร่าง ร่างกายนี้เป็นของฉัน หากคิดว่า รูปแบบนี้คือตัวฉัน ฉันสูง หากคิดว่า ฉันอยู่ในรูปร่างนี้ ชี้นำไปที่หน้าอก หากทำเช่นเดียวกันกับความรู้สึก การรับรู้ และการกระทำ ฉันมีความรู้สึก ฉันคือการรับรู้ของฉัน แต่เจ้าชายสิทธัตถะ ตระหนักว่า ไม่มีสิ่งใดเป็นตัวตนที่อิสระในคุณสมบัติจากการถือว่าเป็นตัวตนที่จะพบได้ทุกที่ ไม่ว่าจะภายในหรือภายนอกร่างกาย เช่นเดียวกับตัวตนเป็นเหมือนภาพลวงตาของวงแหวนไฟ ตัวตนเป็นการหลอกลวงที่มีความเข้าใจผิดอยู่ ซึ่งเป็นสิ่งที่มิชอบบพร่องเป็นพื้นฐาน และความเข้าใจที่สุดก็ไม่มีอยู่จริงเลยในที่สุด ไม่มีเลย แต่เช่นเดียวกับที่ตัวเองถูกดึงดูด โดยวงแหวนไฟให้พัดพาไป ซึ่งทุกคนก็จะถูกดึงดูดพาตัวไปโดย การคิดว่า ฉันคือตัวตน เมื่อมองพิจารณารูปร่าง ความรู้สึก การรับรู้ การกระทำ และจิตสำนึกของตนเอง ก็ จะเห็นว่าสิ่งเหล่านี้เป็นองค์ประกอบที่แตกต่างกันของสิ่งที่ตัวคิดว่าเป็น “ตัวฉัน” แต่ถ้าหากสำรวจและตรวจสอบดู ก็จะพบว่า “ตัวฉัน” ไม่ใช่ ไม่ได้ อยู่ไปอยู่ในสิ่งเหล่านั้นเลย การยึดติดกับการหลอกลวงหรือความเข้าใจผิดของตัวตน เป็นการกระทำที่น่าเศร้าและไร้สาระของความไม่รู้ สืบสานทำให้ความไม่รู้คงอยู่ ซึ่งนำไปสู่ความเจ็บปวดและความผิดหวังทุกรูปแบบ ทุกสิ่งที่ทำในชีวิตขึ้นอยู่กับสิ่งที่ฉันจะรับรู้ “ตัวตน” ของฉันอย่างไร ดังนั้น หากการรับรู้มีพื้นฐานและอิงมาจากความเข้าใจผิด ซึ่งหลีกเลี่ยงไม่ได้ ความเข้าใจผิดนี้จะแทรกซึมเข้าไปในทุกสิ่งที่ตนกระทำ เห็น ประสบและสัมผัส ไม่ใช่เรื่องง่าย ๆ ของการที่จะตีความแสง และการเคลื่อนไหวผิดไป การดำรงชีวิตอยู่ทั้งชีวิตมาจากทั้งหมดของตัวตน ที่ขึ้นอยู่กับพื้นฐานและสมมติฐานที่มาจากสถานที่อันอ่อนแอและเปราะบางมากยิ่งขึ้น”

ในบทที่สาม ซองชาร์ จัมยัง เคียนเซ ได้อธิบายถึง “สรรพสิ่งคือความว่างเปล่า” (แนวคิดของเรื่องความว่างเปล่า ที่พัฒนาโดย Bhadanta Nagarjuna / ภทันต นาการชุน) ซึ่งสามารถพบได้ในพระสูตรต่าง ๆ ในพระคัมภีร์ได้ดังนี้ 1) “สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง ไม่ใช่ตัวตนและว่างเปล่า” (สัพเพ สังขารา อนิจจา) ดังนั้น 2) “ธรรมทั้งปวงถูกกำหนดและก่อให้เกิดเป็นทุกข์” (สัพเพ ธัมมา อนัตตา) พิสิกส์สมัยใหม่ยอมรับกับปรากฏการณ์นี้ ที่ว่า “องค์ประกอบหรือส่วนทั้งหลายเป็นการไหลเปลี่ยน” ซองชาร์ จัมยัง เคียนเซ ได้บรรยาย

ถึงวิธีที่เจ้าชายสิทธัตถะ ทรงตระหนักได้ถึงปรากฏการณ์นี้ว่า “แม้ว่าเจ้าชายสิทธัตถะจะตระหนักรู้ถึง เรื่อง ความว่างเปล่า แต่ความว่างเปล่าไม่ได้ถูกสร้างหรือเกิดขึ้นจากเจ้าชายสิทธัตถะหรือใครอื่นก็ตาม ความว่างเปล่า ไม่ใช่ ไม่ได้เป็นผลลัพธ์มาจากการเปิดเผยของเจ้าชายสิทธัตถะและไม่ได้ถูกพัฒนาขึ้นมาเป็นทฤษฎี เพื่อช่วยให้ผู้คนมีความสุข เพราะความว่างเปล่าไม่ได้ยกเลิกหรือทำลายประสบการณ์ในชีวิตประจำวันของทุกคน เจ้าชายสิทธัตถะ ไม่ได้กล่าวว่าไม่มีบางสิ่งที่น่าตื่นตาตื่นใจและอัศจรรย์ที่ดีกว่า บริสุทธิ์กว่า หรือศักดิ์สิทธิ์กว่านั้น มาแทนที่สิ่งที่เรารับรู้ เจ้าชายสิทธัตถะไม่ได้หรือไม่ใช่เป็นผู้นิยามอนาธิปไตยที่ปฏิเสธและหักล้างรูปลักษณะหรือ หน้าที่ของการดำรงอยู่ในทางโลกเช่นกันและไม่ได้กล่าวว่าไม่มีสายรุ้งหรือไม่มีถ้วยชา หากสามารถเพิกเฉยกับประสบการณ์ของเราได้ แต่เพียงเพราะเราสามารถมีประสบการณ์สัมผัสบางสิ่งบางอย่าง ไม่ได้หมายความว่าสิ่งนั้นมีอยู่จริง เจ้าชายสิทธัตถะเพียงแนะนำให้พิจารณาและตรวจสอบประสบการณ์ของเราและคิดว่าอาจ เป็นเพียงภาพลวงตาชั่วคราว เหมือนกับฝันกลางวันเท่านั้น” เจ้าชายสิทธัตถะเข้าใจอย่างถ่องแท้และลึกซึ้งว่า ในโลกสมมุตินั้น เราสามารถขงชาอยู่หลังหนึ่งแก้วแล้วดื่มได้ เจ้าชายสิทธัตถะจะไม่พูดว่า “ไม่มีชา” หรือ “ชา เป็นความว่างเปล่า” ถ้าหากจะพูดอะไรก็คงอาจจะแนะนำเป็นการบ่งบอกว่า ชานั้นไม่ใช่สิ่งที่ดูเหมือนจะเป็น หรือชาไม่ได้เป็นอย่างที่เห็น เช่น น้ำชา คือ ใบชาที่เหี่ยวแห้งมาใส่น้ำร้อน แต่บางครั้งผู้คลั่งไคล้ชาบางคน หลงใหลและหมกมุ่นอยู่กับใบไม้หรือใบชาในการปรุงส่วนผสมเป็นพิเศษ พร้อมทำให้เกิดการตั้งชื่ออย่างเช่นชา ต่างๆ ที่มีจำนวนเล็กน้อยและขายได้ในราคาหลายร้อยบาท สำหรับคนทั่วไปแล้ว มันไม่ใช่แค่ใบชาหรือใบไม้ใน น้ำเท่านั้นแล้ว และด้วยเหตุนี้เอง ประมาณ 1,500 ปีหลังจากที่เจ้าชายสิทธัตถะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าทรง สั่งสอนธรรมะให้ศิษย์ธรรมทายาทของท่านมากมาย ซึ่งมี ทีโลปะ นั้นได้กล่าวกับ นาโรปะ ศิษย์ของเขาว่า “สิ่ง ที่ผู้กมดเธอไม่ใช่รูปลักษณะ แต่เป็นความยึดติดกับรูปลักษณะนั้นต่างหาก”หรือ “รูปลักษณะภายนอกไม่ได้ผูกมัด เธอ แต่ความผูกพันกับรูปลักษณะต่างหากที่ผูกมัดเธอ” ตัวอย่างคลาสสิกทางพุทธศาสนา ที่ใช้ในการอธิบาย เรื่อง ความว่างเปล่า คือ ภูกับเชือก สมมติว่ามีชายคนหนึ่ง ชื่อแจ๊ค ซึ่งเป็นคนที่กลัวงูมาก แจ๊คเดินเข้าไปในห้อง ที่มีแสงสลัว มองเห็นงูขดตัวอยู่ที่มุมห้อง และเกิดอาการตื่นตระหนกตกใจ แท้จริงแล้วสิ่งที่เขากำลังเห็น คือ เนคไทลายทางของจอร์จ อาร์มานี แต่ด้วยเพราะความหวาดกลัว เขาจึงตีความสิ่งที่เห็นหรือเข้าใจผิดจน อาจจะถึงขั้นเสียชีวิตด้วยความตกใจและความกลัว ซึ่งนั่นคือ ความตายที่เกิดจากงูที่ไม่มีอยู่จริง ขณะที่เขารู้สึก เชื่อว่านั่นคืองู ความเจ็บปวดและความวิตกกังวลที่เขาประสบอยู่คือ สิ่งที่พุทธศาสนา เรียกว่า “สังสารวัฏ” ซึ่ง เป็นเหมือนกับดักทางจิตใจชนิดหนึ่ง โชคดีสำหรับแจ๊ค เพื่อนของเขาที่ชื่อจิลล์ เดินเข้ามาในห้อง จิลล์เป็นคน สงบใจเย็นและมีสติ รู้ว่าแจ๊คคิดว่าเขาเห็นงู เธอจึงเปิดไฟและสามารถอธิบายว่าไม่มีงูจริงๆ ที่แท้แล้วมันคือ เนคไท เมื่อแจ๊คมั่นใจว่าเขาปลอดภัยแล้ว ความโล่งใจนี้เองไม่ใช่ใครอื่นนอกจากสิ่งที่พุทธศาสนา เรียกว่า “นิพพาน” ซึ่งหมายถึงความหลุดพ้นและอิสรภาพ แต่ความโล่งใจของแจ๊คนั้น ตั้งขึ้นอยู่กับการหลีกเลี่ยง อันตรายและบนความเชื่อที่ผิดพลาด ว่าเขารอดพ้นจากอันตราย ถึงแม้ว่าแท้จริงแล้วจะไม่มีงูและไม่มีสิ่งใด อะไรที่จะทำให้เขาต้องทนทุกข์ทรมานตั้งแต่แรกก็ตาม สิ่งสำคัญที่ต้องเข้าใจ คือว่า เมื่อจิลล์ทำการเปิดไฟและ แสดงให้เห็นว่าไม่มีงูและงูไม่มีอยู่จริง จิลล์ก็ยังยืนยันด้วยว่าไม่มีการหายไปของงูด้วยเช่นกัน กล่าวอีกนัยหนึ่ง จิลล์ไม่สามารถพูดได้ว่า “ตอนนี้งูหายไปแล้ว” เพราะงูนั้นไม่เคยมีอยู่จริงหรืออยู่ที่นั่นเลย จิลล์ไม่ได้ทำให้งู หายไปเหมือนเช่นเดียวกับที่พระพุทธเจ้าไม่ได้สร้างหรือทำให้เกิดความว่างเปล่าขึ้นมา นี่คือเหตุผลที่

พระพุทธเจ้าจึงยืนยันว่าพระองค์ไม่สามารถจัดกวาดล้างความทุกข์ทรมานของผู้อื่นด้วยการโบกมือได้ และไม่สามารถให้การหลุดพ้นหรือปลดปล่อยด้วยตัวพระองค์เองได้ รวมทั้งก็ยังไม่สามารถแบ่งปันที่ละน้อยได้ เหมือนเช่นกับเป็นส่วนหนึ่งของรางวัลบางประเภทที่ให้อื่นได้ สิ่งเดียวที่พระองค์ทำให้ได้ คือ การอธิบายจากประสบการณ์ของพระองค์ว่า “แท้จริงแล้วไม่มีความทุกข์ตั้งแต่แรก ซึ่งก็เหมือนกับการเปิดไฟให้เรา”

ในบทที่สี่ ของซาร์ จัมยัง เคียนเซ ได้อธิบายถึงแนวคิดแห่งความสุขอันสูงสุด (นิพพาน) “นิพพานอยู่เหนือความคิด” ในพระคัมภีร์นั้น ตราประทับสุดท้ายนี้ ไม่ได้ถูกนับรวมเป็นอยู่ในลักษณะสามประการของการดำรงอยู่ ซึ่งเป็นข้อเท็จจริงที่น่าสนใจอย่างยิ่งกับสรรพสิ่งต่างๆ ได้แก่ 1) อนิจจัง (ความไม่เที่ยง) 2) ทุกขัง (ความทุกข์) และ 3) อนัตตา (ความไม่มีตัวตนหรือความว่างเปล่า) ซึ่งนับเป็นตราประทับดวงสามประการแรก แต่ตราประทับดวงที่สี่นี้ สามารถเข้าใจได้โดยผ่านจากตราดวงประทับข้อที่หนึ่งและข้อที่สาม หากปรากฏการณ์และสรรพสิ่งที่มีเงื่อนไขทั้งหมดทั้งปวงไม่เที่ยง ว่างเปล่า และไม่มีตัวตนอยู่แท้จริงแล้ว เราก็ไม่สามารถนิยามเรียกได้ว่าเป็น ต้นไม้ ภูเขา หิน แม่น้ำ ตัวฉันและของฉัน เป็นต้น ทุกสิ่งทั้งปวงเป็นเพียงรูปร่างรูปแบบ ไม่ได้มีสิ่งใดที่เป็น “ความว่างเปล่า” อันเป็นที่แท้จริงหรือที่มีจริงอยู่นั่นเอง ในความเป็นจริงแล้วไม่มีอะไรที่จะต้องพูดถึง ตั้งชื่อ เยี่ยมชม อธิบายและบรรยาย แนวคิดนี้คล้ายคลึงกับฟิสิกส์ควอนตัมสมัยใหม่มากด้วยเช่นกัน ความว่างเปล่า ความว่าง และความไม่มีตัวตนเหล่านี้เรียกว่า “นิพพาน” เพราะมันอยู่นอกเหนือความคิดและการอธิบายของมนุษย์ แต่เนื่องจากในฐานะแนวคิดที่เราเข้าใจได้ พูดคุยถึง และถกเถียงหาหรือกันเกี่ยวกับแนวคิดนี้

แนวคิดเดียวกันเหล่านี้ ก็ได้รับเอาการถ่ายทอดในคำสอนที่มีชื่อเสียงของพระพุทธเจ้า อันเป็นที่รู้จักกันดีอย่างหนึ่ง ซึ่งกล่าวว่า หนทางและยานพาหนะนั้นเป็นสิ่งชั่วคราว เช่นเดียวกับเปรียบเหมือนแพชั่วคราวที่พาเราข้ามแม่น้ำที่เชี่ยวกรากและปั่นป่วน เมื่อเราข้ามแม่น้ำไปได้แล้ว เราก็จะไม่แบกแพลำนี้ไว้บนหลังอีกต่อไป แต่เมื่อมันทำหน้าที่ได้อย่างดีแล้ว เราก็ละทิ้งมันเพื่อไปสู่การตรัสรู้แทน

3. บทวิจารณ์หนังสือ

ผู้วิจารณ์จะเน้นประเด็นสำคัญที่ ซองซาร์ จัมยัง เคียนเซ กล่าวถึงในเรื่องเกี่ยวกับหลักธรรมสำคัญและแนวคิดในพระพุทธศาสนา โดยแบ่งออกเป็น จุดแข็ง จุดอ่อน และความเห็นของผู้วิจารณ์ต่อประเด็นเรื่อง “อะไรทำให้คุณไม่ใช่พุทธ” ตามเนื้อหาที่กล่าวถึงในแต่ละบทของหนังสือเล่มนี้

จุดแข็ง : หนังสือเล่มนี้ใหญ่นัก พอเหมาะต่อการพกพา เนื้อหาทั้งหลายกล่าวถึงผู้เขียน ซองซาร์ จัมยัง เคียนเซ อธิบายหลักธรรมสำคัญในพุทธศาสนาอย่างละเอียดลึกซึ้ง โดยใช้ "ตรารธรรม" หรือ "ความจริง" สี่ประการ คือ ความไม่เที่ยง ความทุกข์ ความไม่มีตัวตน และนิพพาน ที่อยู่เหนือความคิด ซึ่งช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจแก่นแท้ของคำสอนในพุทธศาสนาและช่วยลดทอนความเข้าใจผิดที่ว่า การเป็นพุทธศาสนิกชนต้องสงบสุขหรือไม่ใช้ความรุนแรง โดยชี้ว่าแท้จริงแล้ว การเข้าใจและยอมรับสภาวะธรรมชาติของสรรพสิ่งที่ไม่คงที่และไร้ตัวตนเป็นหัวใจของพุทธศาสนา

จุดอ่อน : เนื้อหาของหนังสือค่อนข้างซับซ้อน โดยเฉพาะแนวคิด “ความว่างเปล่า” และการปล่อยวางตัวตน ทำให้ผู้อ่านบางกลุ่มอาจยากต่อการเข้าถึงและเข้าใจความหมายเชิงลึกของแนวคิดเหล่านี้ อาจจะต้องปรับปรุงเรื่องราวในการจัดการเขียนในรูปแบบงานวิชาการที่มีการอ้างอิงหลักฐานจากคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาและทัศนะของนักคิดและนักวิชาการ มีภาพประกอบในหัวข้อต่างๆ จะเป็นการดีสำหรับผู้สนใจจะหยิบมาอ่าน เพราะเป็นการได้เห็นภาพถึงสิ่งที่ปรากฏมีอยู่ในแต่ละประเด็นของแต่ละบท

ความคิดเห็นของผู้วิจารณ์ : ผู้วิจารณ์เห็นว่าหนังสือเล่มนี้มีประโยชน์มากในการทำความเข้าใจพุทธธรรม โดยเฉพาะกับผู้ที่ต้องการค้นหาแก่นแท้ของพุทธศาสนา และการยอมรับความไม่คงที่และความว่างเปล่าของสรรพสิ่ง การเสกสร้างขึ้นและความไม่เที่ยงแท้ถาวร : ชองชาร์ จัมยัง เคียนเซ สะท้อนให้เห็นถึงความเข้าใจลึกซึ้งในความจริงของสรรพสิ่งที่เกิดขึ้นในโลก ปรากฏการณ์ต่างๆ เกิดจากการรวมตัวกันชั่วคราวและไม่มีตัวตนที่แท้จริง การยอมรับและเข้าใจในความไม่เที่ยงนี้ จึงเป็นพื้นฐานสำคัญในการปฏิบัติธรรม ผู้ที่ไม่ยึดติดในปรากฏการณ์ของโลกภายนอกถือได้ว่ามีแนวโน้มที่จะเป็นพุทธศาสนิกชนตามแนวคิดของพระพุทธเจ้า อารมณ์และความทุกข์ : ชองชาร์ จัมยัง เคียนเซ ได้อธิบายว่า ทุกอารมณ์ที่เรายึดถือว่าเป็น “ของเรา” ล้วนแล้วแต่ก่อให้เกิดทุกข์ เนื่องจากการยึดติดใน “ตัวตน” เป็นความไม่รู้ที่นำมาซึ่งความเจ็บปวดในชีวิต การตัดวงจรของความทุกข์นี้ จึงเป็นการกำจัดอารมณ์และยึดติดในตัวตนของเรา ซึ่งต้องใช้การพิจารณาตนเองและความตระหนักรู้ที่จะหลีกเลี่ยงการตกอยู่ในวงจรของอารมณ์ สรรพสิ่งคือความว่างเปล่า : แนวคิด “ความว่างเปล่า” หรือสูนัตตาที่ ชองชาร์ จัมยัง เคียนเซ นำเสนอ เป็นการอธิบายถึงธรรมชาติที่แท้จริงของสรรพสิ่งที่ปราศจากตัวตน แนวคิดนี้สอดคล้องกับการใช้ตัวอย่างคลาสสิกในพุทธศาสนา คือ ภูเขา ซึ่งแสดงถึงการเข้าใจผิดของสรรพสิ่งว่าเป็นของจริง แนวคิดนี้ช่วยให้ผู้ที่ปฏิบัติธรรมสามารถมองโลกได้ตามความเป็นจริง และหลุดพ้นจากกับดักทางจิตที่เกิดจากการหลงยึดติดในสิ่งที่ไม่เป็นความจริง นิพพานอยู่เหนือความคิด : ชองชาร์ จัมยัง เคียนเซ กล่าวถึง “นิพพาน” ว่าเป็นภาวะแห่งความสุขสูงสุดที่อยู่เหนือคำบรรยาย ซึ่งไม่สามารถเข้าใจได้ด้วยปัญญาธรรมดาของมนุษย์ เขาอุปมาแนวทางของพระพุทธเจ้าตั้งแต่การใช้ขามแม่น้ำ เมื่อถึงฝั่งแล้วเราควรละพนักนั้นไปสู่การตรัสรู้ แนวคิดนี้สอนให้ผู้ปฏิบัติมองเห็นธรรมชาติที่แท้จริงและปล่อยวางในสิ่งที่ได้เรียนรู้ เพื่อเข้าสู่ภาวะแห่งการหลุดพ้นอย่างแท้จริง โดยรวมแล้ว การวิเคราะห์และแนวทางของชองชาร์ จัมยัง เคียนเซ ในหนังสือเล่มนี้มีประโยชน์มากในการทำความเข้าใจหลักธรรมในพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับผู้ที่กำลังค้นหาความเข้าใจในแก่นแท้ของพุทธศาสนา สิ่งที่น่าสนใจในบทวิจารณ์นี้ คือการที่ผู้เขียน ชองชาร์ จัมยัง เคียนเซ ชี้ให้เห็นว่า เขาพยายามลดทอนความเข้าใจผิดเกี่ยวกับพุทธศาสนา โดยเสนอว่า ความเข้าใจและการปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้านั้นอาจสำคัญกว่าการบำเพ็ญตนหรือความรู้สึกทางศาสนา ผู้ที่ยอมรับความไม่เที่ยงและสภาวะธรรมดาของสิ่งทั้งปวง แม้ไม่ใช่พุทธศาสนิกชนโดยกำเนิด ก็อาจถูกนับว่าเป็นพุทธศาสนิกชนได้ นอกจากนี้ ชองชาร์ จัมยัง เคียนเซ ยังนำเสนอหลักการที่ลึกซึ้ง เช่น ความว่างเปล่าที่เกิดจากการรวมตัวชั่วคราวขององค์ประกอบต่างๆ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดในฟิสิกส์ควอนตัมสมัยใหม่ และย้ำถึงการละวางความยึดมั่นใน “ตัวตน” อันเป็นรากฐานของความทุกข์ สะท้อนถึงความเป็นปรัชญาและความ

ซับซ้อนของพุทธศาสนาที่มุ่งเน้นการจัดความไม่รู้และความยึดติดในตัวตนที่ไม่มีอยู่จริง ผ่านการอธิบายแนวคิดที่ยากต่อการเข้าใจด้วยภาษาที่เรียบง่าย

4. บทสรุปการวิจารณ์หนังสือ

บทวิจารณ์หนังสือเรื่อง “อะไรทำให้คุณไม่ใช่พุทธ” ของซองชาร์ จัมยัง เคียนเซ ที่แปลโดย รวีวาร โฉมเฉลา มุ่งเน้นการอธิบายแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาและหลักธรรมที่สำคัญ ผ่านแนวคิด “ตราธรรมะสี่ข้อ” ที่ประกอบด้วยความไม่เที่ยง ความทุกข์ ความไม่มีตัวตน และนิพพานที่อยู่เหนือความคิด ซองชาร์ จัมยัง เคียนเซ นำเสนอว่า ความเป็นพุทธศาสนิกชนมิได้ขึ้นอยู่กับการเป็นคนสงบสุขหรือไม่ใช้ความรุนแรงเท่านั้น แต่เน้นที่การเข้าใจและยอมรับสภาวะธรรมชาติของสิ่งทั้งปวงที่ปรุงแต่งขึ้น และการละทิ้งความยึดมั่นในตัวตน ในหนังสือเล่มนี้ ซองชาร์ จัมยัง เคียนเซ ได้มอบ “หัตถธรรม” ซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องการเป็นอย่างมากและจำเป็นอย่างยิ่งแก่เราจำนวนหนึ่ง พระพุทธเจ้าทั้งหลายได้กล่าวว่า เมื่อใครใดก็ตามที่บุคคลได้ดื่มหัตถธรรมนี้และปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า บุคคลนั้นก็อาจจะสามารถถือได้ว่าเป็นพุทธศาสนิกชน พระองค์ได้ทรงช่วยให้เราเข้าใจความผิดพลาดขณะปฏิบัติตามพุทธศาสนา และได้สัมผัสประสบการณ์ในแก่นแท้ของหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าด้วย

บรรณานุกรม

ซองชาร์ จัมยัง เคียนเซ. (2556). *อะไรทำให้คุณไม่ใช่พุทธ*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สวนเงินมีนา.